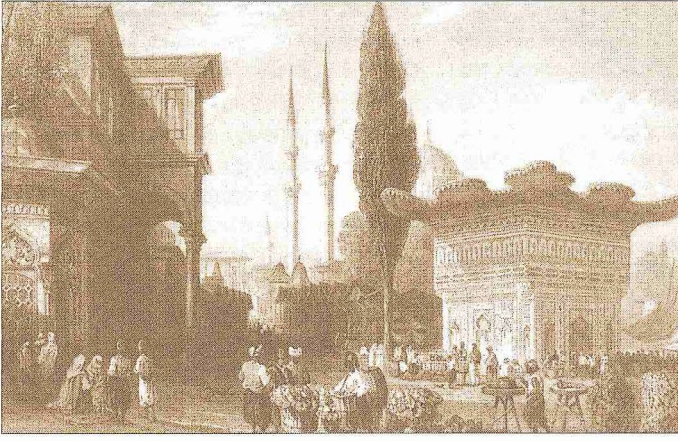

Tophane'de Meydan Çeşmesi'nin önündeki pazar yerinin tasvir edildiği gravür (Julia Pardoe, *The beauties of the Bosphorus*, London 1835, s. 72)

kervansaraylar ve büyük şehirlerin iâşe ihtiyacı pazar kurulacak yerlerin belirlenmesinde diğer bir etken idi (a.g.e. [1979], s. 46-47).

Osmanlı coğrafyasında pazarların sayıları hakkındaki istatistikî bilgiler tahrir kayıtlarından çıkarılabilmektedir. Bunlara göre Anadolu'da Aydın, Kütahya, Menteşe ve İçel sancaklarında 926-988 (1520-1580) yılları arasında pazar sayısının önemli ölçüde arttığı, Hamid-ili'nde sabit kaldığı, Karahisar'da ise nisbî bir artış olduğu tesbit edilmiştir (a.g.e., [1979], s. 65). Şehirlerdeki nüfus artışı mevcut pazarların iş hacminin artmasına yol açarken kırsal kesimdeki nüfus artışının yeni pazarların kurulmasında etkin olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan özellikle vakıfların yaptığı yatırımların küçük yerleşim yerleri ve pazarlarda dükkân sayısının artışında önemli rol oynadığı görülmektedir.

Cuma camisi bulunan yerlerde pazarlar özellikle cuma gününe denk getirilir, cuma vaktine kadar alışveriş yapılır ve namaz kılındıktan sonra civardan gelenler köylerine dönerlerdi. Pazarların cuma günü kurulmasının sebepleri arasında kadınların bu günlerde davalara bakması ve padişah fermanlarının kasaba ve köylerde halka duyurulması gibi hususlar sayılmaktadır. Ancak haftanın diğer günlerinde de pazar kurulabilmekteydi. Hristiyan ve yahudilerin yaşadığı yerlerde talepleri doğrultusunda pazar için cumartesi ve pazar günlerinin belirlenmesine özen gösterilirdi (Kütükoğlu, *XVI. Asırda Tavas Kazası*, s. 112-113). Özellikle Tanzimat döneminde pazar günü kurulan pazarların haftanın başka günlerine alındığına dair çok sayıda örneğe rastlanır.

Pazarlar salı pazarı, çarşamba pazarı, cuma pazarı şeklinde kuruldukları günün adını aldığı gibi satılan mala göre de isimlendirilirdi. Belli bir malın satışına tahsis

edilen pazarlar odun pazarı, saman pazarı, balık pazarı, koyun pazarı, at pazarı, tavuk pazarı gibi adlar alırdı. Bit pazarı (bat pazarı) tabiri eski eşyaların alınıp satıldığı yerler ve çarşılar hakkında kullanılırdı. Tahıl veya galle pazarı buğday, arpa vb. toprak mahsullerinin satıldığı pazar yerine verilen addır. Köle alım satımının yapıldığı esir pazarları için sıkı kurallar uygulanıyordu. Gayri müslimlerin esir pazarlarına girmesine müsaade edilmediği gibi bunlar müslüman köle veya câriye satın alamazdı. Ayrıca kölelerin belli yerlerin dışında satılmasına izin verilmezdi (*Kânûn-nâme-i Sultânî*, s. 59). Bunun yanında avrat pazarı, ırgat pazarı, kadınlar pazarı, araba pazarı gibi isimler de kullanılmıştır. Daha çok küçük Anadolu şehirlerinde ve kasabalarda rastlanan avrat pazarı köylü kadınların mallarını satmaları için ayrılan pazar yerini ifade etmekteydi (Emecen, s. 76). Araba pazarlarında araba ile gelerek satış yapılıyordu. Pazarlara çukur pazar gibi bulunduğu yerin coğrafi özelliğine göre isimlerin verildiği de olurdu. İsimleri açısından hayli çeşitli olan Edirne'deki pazarların adları şöyledir: Araba pazarı, At pazarı, Avrat pazarı, Beyazıt Han pazarı, Çingene pazarı, Dakık pazarı, Debâğhâne Çarşısı, Esir pazarı, Eşe Kadın pazarı, Kafir Hanı pazarı, Kele pazarı, Koyun pazarı, Küçükpazar, Manyas pazarı, Meyhane pazarı, Mihalbaş pazarı, Muradiye pazarı, Odun pazarı, Saraçhane Köprüsü pazarı, Sığır pazarı, Taşlık pazarı.

Pazar kurulan yerlerin zamanla gelişerek bir yerleşim birimi haline geldiğine ve içinde pazar kelimesinin geçtiği bir isim aldığına dair örneklerle rastlanmaktadır. Kaynaklarda Pazar / Pazarlı Camii, Pazar / Pazaryeri mahallesi, Pazarköyü kasabası, Pazarlı karyesi, Pazarsuyu karyesi, Pazaryeri Çeşmesi, Pazarcık Camii, Pazarcık hamamı, Pazarcık mahallesi gibi adlara sık

sık tesadüf edilmektedir. Pazarlar bugün de şehir ve kasabalarda belirli günlerde olmak üzere sürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kânûnnâme-i Sultânî ber Müceb-i 'Örfi 'Osmanî (nşr. Halil İnalçık – R. Anhegger), Ankara 1956, s. 59-65; Âşıkpaşazâde, *Tarih*, s. 19-20; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), I-V, bk. İndeks; Süleyman Sûdî, *Defter-i Muktesid*, İstanbul 1307, II, 22; Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavâid*, İstanbul 1328, s. 32, 43, 104; Barkan, *Kanunlar*, bk. İndeks; Lütfi Güçer, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, s. 57-58; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983, s. 14; a.mlf., *XV ve XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadî Yapısı*, İzmir 2000, s. 169-174; a.mlf., *XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadî Yapısı*, İstanbul 2002, s. 112-115; Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi: 1455-1613*, Ankara 1985, tür.yer.; Faruk Sümer, *Yabanlu Pazarı: Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuar*, İstanbul 1985, s. 11 vd.; Mustafa Cezar, *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul 1985, s. 1-38; Ziya Kazıcı, *Osmanlılarda İhtisab Müessesesi*, İstanbul 1987; Feridun M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s. 72-78, 268-271; Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler* (trc. Neyyir Kalaycıoğlu), İstanbul 1993, s. 69-73, 84, 87; a.mlf., *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı* (trc. Emine Sonnur Özcan), Ankara 2006, s. 157-187; a.mlf., "16. Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar (İçel, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın ve Menteşe)" (trc. Melek Eğilmez), *Gel.D.* 1978, özel sayı (1979), s. 39-85; Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul 1994, tür.yer.; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimat Tarihi*, İstanbul 1995, II, 153-159; Ömer Şen, *Osmanlı Panayıruları*, İstanbul 1996; W. M. Weiss, *The Bazaar: Markets and Merchants of the Islamic World*, London 1998, tür.yer.; M. Akif Erdoğan, *Ondokuzuncu Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Hafta Pazarları ve Panayırarı*, İzmir 1999; Özer Küpeli, "Osmanlı Devleti'nde Panayır Organizasyonları ve Gönen Hacı İsa Panayırının Tarihine Dair", *Osmanlı*, Ankara 1999, III, 490-497; Halil İnalçık, "The Hub of the City: The Bedestan of Istanbul", *IJTS*, I (1980), s. 1-17; a.mlf., "Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü", *Gel.D.* 1979-80, özel sayı (1981), s. 1-65; Celal Yenicheri, "Bâc", *DİA*, IV, 411-413.

TAHSİN ÖZCAN

PAZVANDOĞLU OSMAN

(ö. 1807)

Vidin ve Kuzey Bulgaristan bölgesinin âsi âyanı.

Aslen Tatar olan ailesi Tuzla (Bosna) kökenlidir. Çocukluğu ve gençliği hakkında fazla bilgi yoktur. Bosna'da doğup yetişen, Hristiyanlığa da ilgi duyduğu ve Tuzla'da

camiiye giderken Hersek'te Fransiskenler'in âyinine katılıp papa için dua ederek kadeh kaldırdığı söylenen dedesi Pasvan Ağa'nın (Pazvan, Pâsbân, Pasvant, Pâzvând, Pas-savant gibi çeşitli şekillerde yazılabilmektedir) eşkıyalık yaptığı ve düşmanları tarafından Priştine'de öldürüldüğü belirtilir (Pouqueville, III, 169; Zinkeisen, VII, 230-231). 1736-1739 Avusturya savaşında gönüllülerle birlikte savaşan ve hizmetlerinden ötürü kendisine Bulgaristan'da Vidin yakınlarında Bursa ve Kırsa adlı iki köy tımar olarak verilen babası Ömer Ağa zamanla geniş topraklar elde edip zengin âyanlar arasına katılmış, kendi başına buyruk tabiatı yüzünden Vidin valileriyle, özellikle de Melek Mehmed Paşa ile ihtilâfa düşmüş, Rusya ve Avusturya'ya karşı sefere çıkan (Mart 1788) Sadrazam Koca Yûsuf Paşa tarafından yakalanarak idam edilmiştir (Olivier, s. 95-96; Zinkeisen, VII, 232; Cevdet, VI, 294; VIII, 105).

Bu olay sırasında babasının yanında bulunan Osman kaçmayı başardı ve Arnavutluk'un Gegalık bölgesine sığındı. Burada bir müddet eşkıya hayatı sürdü, çete reisi olarak daha sonra Dukakin'de İpek valisinin hizmetine girdi. Avusturya ile devam eden savaş sebebiyle bir gönüllü birliğini yardım için Eflak Beyi Mavroyani'ye götürdü ve savaşta gösterdiği kahramanlık neticesinde sivrildi. Bir defasında idaresindeki birlikleri Tımsıvar ve Hermannstadt yakınlarına kadar sevkettiyse de tekrar Vidin'e geri çekilmek zorunda kaldı. Savaş sonrası affa uğradı ve yaptığı hizmetlerden ötürü baba emlâkının bir kısmı kendisine iade edildi. Ancak bu kadarıyla yetinecek bir karaktere sahip olmayan Pazvandoğlu barış dolayısıyla ortalıkta kalan, kanun dışı her türlü eyleme açık ve genelde "Kırcalı" diye anılan unsurlardan oluşan kalabalık bir kuvvet oluşturdu. Vidin paşasıyla çatışmaya, Rumeli ve Bulgaristan'a yayılmış bulunan eşkıya çetelerini devlet aleyhine kışkırtmaya başladı. Bunların yardımıyla baba mülkünün tamamını ele geçirdi ve kısa zamanda Vidin-Sofya arasındaki bölgeyi idaresi altına aldı; nüfuzu Batı Eflak ve Doğu Sırbistan'a kadar yayıldı. Yeni vergiler ihdası yüzünden halk kesimleri üzerinde olumsuz etkiler bırakan Nizâm-ı Cedîd uygulamalarına karşı çıktı ve 1795'te isyan etti (Shaw, s. 238; Özkaya, s. 32 vd.). Vidin paşası tutunamayarak kaçmak zorunda kaldı. Pazvandoğlu, Vidin'in çevresini her iki tarafı Tuna'ya açılan 40 karış derinliğinde hendekle çevirdi ve şehri ele geçirilemez bir ada haline dönüştürdü. Ezilen ve baskıya uğrayan halkın ko-

ruyucusu rolünü başarıyla oynayarak kendini bir âsi gibi değil, islahat adıyla padişahı kötü uygulamalara sevkeden çevresindeki devlet adamlarının zalim idaresine karşı çıkan onun sadık bir bendesi olarak tanıtmaya başladı. Hatta dönemin geçerli sloganlarından olan adalet ve eşitlik gibi kavramları dilinden düşürmez oldu. Büyük hayaller peşinde koşmaya, Memleketeyn'i de (Eflak ve Boğdan) idaresi altına alıp Osmanlı Avrupası'nın hâkimi olma heveslendi. İş birliği yaptığı Kırım hanzâdelerinden Mehmed Giray'ı padişah yaparak ona sadrazam olmak, hatta bizzat Osmanlı tahtına oturmak gibi hayallere kapıldığı, bu amacını engelleyecek güç olarak merkezi devletten ziyade Avusturya ve Rusya'yı gördüğü belirtilir (Olivier, s. 99-101; Zinkeisen, VII, 233-234). 1797'de 80.000 kişilik bir orduya sahip olarak Niğbolu, Ziştovi, Rusçuk, Sofya ve Niş şehirlerini ele geçirdi, Belgrad ve Eflak'ı tehdit eder hale geldi. Buraların İstanbul'un erzak ambarları olması sebebiyle başşehirin iâşesi konusu öne çıkmaktaydı (Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından*, s. 18). Böylece Bâbiâli kendisiyle görüşmek zorunda kaldı. Hükûmetin bir kanadı kendisinin ezilmesi gerektiğini söylerken diğer kanadı silâh bırakması, kuvvetlerini dağıtması, maiyetinde bulunan 6000 dağlı eşkyasını Belgrad'a sevketmesi karşılığında baba emlâkının kendisine bırakılması ve affedilerek paşalık tevcih edilmesi suretiyle kendisiyle uzlaşmaya varılması fikriniydi. Pazvandoğlu'nun ise bu tür tekliflere itibarı yoktu. Kasım 1797'de âsi ilân edilip te'dibi hakkında fetva verildi (Cevdet, VI, 401). Kendisine karşı yabancı bir devletle savaşılacakmış gibi geniş kapsamlı askerî tedbirler alınmaya başlandı. 1798 başlarında Edirne'de büyük bir ordu hazır duruma getirildi. Anadolu Beylerbeyi Seyyid Alo (Ali) Paşa Eflak ve Kalafat, Rumeli Beylerbeyi Mustafa Paşa Bosna üzerinden, esas kuvvetler ise Kaptanıderyâ Küçük Hüseyin Paşa kumandasında sevk edildi (Nisan 1798). Tuna üzerinden bir filo harekâta iştirak etti. Buna rağmen askerî harekât ve Vidin'in aylar süren muhasarası başarısız geçti ve hezimetle sonuçlandı (Özkaya, s. 46-58). Fransa'nın Mısır'a saldırması (Temmuz 1798) kendisiyle daha fazla uğraşılmasını engellemekteydi. Küçük Hüseyin Paşa bu yeni tehlikeye yöneltildiği gibi Pazvandoğlu'na önce kapıcıbaşılık rütbesi, ardından vezirlik verilerek (21 Haziran 1799) uzlaşma cihetine gidildi (Cevdet, VII, 44). Böylece güç ve şöhreti daha da artmış oldu. Askerî harekât

Pazvandoğlu
Osman'ın
bir tasviri

esnasında Rusya'nın Bâbiâli'ye yardım teklifi söz konusu olmuş, Vidin'de iki topçu subayının faaliyet gösterdiği Avusturya'nın ise Pazvandoğlu'nu el altından desteklediğinin ciddi emareleri görülmüştü (Zinkeisen, VII, 240-241).

Affedilip vezirlik verilmesine rağmen itaat etmeyen Pazvandoğlu çevredeki eşkıyayı da himaye etmeyi sürdürdü. Şeyhülislâm konağında toplanan bir mecliste tekrar âsi ilân edilerek vezâreti kaldırıldı (Kasım 1800) ve Rumeli valiliğine getirilen Hakkı Paşa te'dibiyle görevlendirildi (Nisan 1801). Belgrad'da isyan eden yamaklara destek vermesi ve Eflak topraklarında huzursuzluk çıkaran müdahalelerde bulunması üzerine buradan el çekmesi şartıyla Ağustos 1802'de vezirliği iade edildi (Özkaya, s. 83). Bundan sonraki dönemlerde Sırbistan'daki gelişmeler karşısında devletin yanında yer aldı, özellikle asayiş temini ve eşkıya te'dibinde yardımcı oldu. Vidin başta olmak üzere bölgede önemli imar faaliyetlerinde bulundu. Zilkade 1221 başlarında (10-19 Ocak 1807) öldüğü haberi gelince Vidin muhafızlığı Hurşid Ahmed Paşa'ya tevcih edildi (Cevdet, VIII, 105-106). Ölümü için farklı tarihler verilmeyle beraber (*İA*, IX, 535; *Eİ²* [İng.], VIII, 285) özel bir kaynakta yer alan, ölüm haberinin geldiği ve kaydedildiği beyanının 15 Zilkade 1221 (24 Ocak 1807) tarihini taşıması (Beydilli, s. 184) bu tarihi teyit etmektedir.

Pazvandoğlu Osman, devleti, içinde bulunduğu zafiyeti gözler önüne serecek derecede uzun seneler uğraştırmış en güçlü âyanlardan biridir. Üzerine büyük kuvvetler sevk edilmesine rağmen devlet güçleri karşısında başarılı olmuş, âdeta devlet içinde müstakil bir hükûmet gibi ayakta kalmıştır. Bu dönemlerde ortaya çıkan diğer birçok emsali eşkıya gibi okur yazar olmayan Pazvandoğlu'nun, isminin Osman olmasından hareketle falcıların kendisinin devleti güçlendirecek ikinci bir kurucu ola-

cağı safsatalarını ciddiye alacak ve İstanbul'u ele geçirerek tahta oturma hayalleri kuracak kadar cahil bir insan olduğu ifade edilir (Cevdet, VIII, 106). Yine de bu tür âyanların ortadan kaldırılmasının ve yerlerinin devlet güçlerince doldurulamamasının, özellikle gayri müslim ahalinin ulusal emellerini gerçekleştirme aşamalarında müslüman halkın savunmasız kalması sonucunu verdiği açıktır. Vidin'de kendi adıyla anılan cami ve kütüphanesi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mütercim Âsim Efendi, *Târih*, İstanbul 1787, I, 218-223; F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage de la Grèce*, Paris 1826, III, 169; Olivier, *Türkiye Seyahatnâmesi: 1790 Yıllarında Türkiye ve İstanbul* (trc. Oğuz Gökmen), Ankara 1977, s. 95-107; Zinkeisen, *Geschichte*, VII, 42, 157, 228, 230-232, 233-250, 410, 485; C. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag 1876, s. 486-503; I. Pavaković, *Ispisi iz francuskih arhiva*, Belgrade 1890, s. 103-128; Cevdet, *Târih*, VI, 293-310, 401; VII, 44, 95; VIII, 105-106; J. Georgiev, *Kardžalite i Osman Pasvantoglu*, Tirnova 1900; S. Novaković, *Tursko Carstvo pred srpski ustanak, 1780-1804*, Belgrade 1906, s. 332-389; A. Hajek, *Bulgarien unter der Türkenherrschaft*, Berlin-Leipzig 1925, s. 65-69; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinkli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1942, s. 3, 11, 17-20, 30, 41, 56; a.mlf., "Vezir Hakkı Mehmed Paşa, 1747-1811", *TM*, VI (1939), s. 178, 181-183, 186, 190-191, 195; Stanford J. Shaw, *Between Old and New: The Ottoman Empire under Sultan Selim III, 1789-1807*, Cambridge 1971, s. 227, 235-246, 249, 253-255, 264-265, 298-299, 302-309, 313-318, 331-332, 344-347, 353, 355, 362, 367, 397; Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğunda Dağılı İsyancılar (1791-1808)*, Ankara 1983, s. 20, 29, 32-38, 45-59, 61, 68, 70-75, 77, 80-81, 83-85, 98, 100-101; Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü*, İstanbul 2004, s. 184; G. Yakichitch, "Notes sur Passvan-oglu 1758-1807 par l'adjudant-commandant Mériage", *La Revue slave*, I, Paris 1906, s. 261-279, 418-429; II (1906), s. 139-144, 436-448; III (1907), s. 138-288; A. Cevat Eren, "Pazvand-oğlu", *İA*, IX, 532-535; Fehim Bajraktarević, "Paswan-Oghlu", *El'* (İng.), VIII, 284-285.

KEMAL BEYDİLLİ

ni tamamladı. 1941 yılına kadar Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nin Doğu kitapları bölümünde çalıştı. Aynı yıl askere alındı ve 1945'te askerliğini bitirdikten sonra asistan kütüphaneci olarak eski işine döndü. 1950 yılında School of Oriental and African Studies'ten kütüphane müdürlüğü teklifi alınca Londra'ya taşındı. Burada, İslâm dünyasına ilginin yoğunlaştığı ve araştırmaların çoğaldığı o dönemde İslâmî ilimler hakkında kapsamlı ve sistemli bir bibliyografya derlemesinin bulunmadığını gördü. Aynı yılın ortalarında kurduğu bir ekiple İslâm araştırmaları alanında 1906-1955 yılları arasında Batı dillerinde çıkan makalelerin derlendiği 26.076 maddelik bir indeks hazırladı. *Index Islamicus* adıyla 1958 yılında ilk cildi yayımlanan eser bilim dünyasında büyük ilgi gördü ve Pearson'u haklı bir üne kavuşturdu. 1972'de Londra Üniversitesi kendisine önce uzman akademisyen, ardından bibliyografya profesörü unvanını verdi. 1980 yılında adına bir kitap yayımlandı: *Middle East Studies and Libraries: A Felicitation Volume for Professor J. D. Pearson* (ed. B. C. Bloomfield, London 1980). 1 Ağustos 1997 tarihinde ölen James Pearson, arkasında en büyük eseri *Index Islamicus* dışında temel referans kaynakları arasında yer alan pek çok İslâmî bibliyografik kitap ve makale, bazı yardımcılarıyla birlikte yazdığı çeşitli eserler ve editörlüğünü yaptığı birçok ortak yayın bırakmış, ayrıca başarılı bir teşkilâtçı olarak takdir kazanmıştır. 1967 yılında Ortadoğu üzerinde uzmanlaşmış İngiliz meslektaşlarını Middle East Libraries Committee (MELKOM) adlı kuruluşun çatısı altında toplamıştır. Bu dernekten ilham alınarak 1979'da onun teşvikiyle kurulan Middle East Libraries Committee International da örgütlenmesini büyük ölçüde yine onun desteği sayesinde tamamlamıştır.

Önemli Eserleri. *Oriental Manuscript Collections in the Libraries of Great Britain and Ireland* (London 1954); *Index Islamicus. Supplement 1956-1960* (Cambridge 1962); *Oriental and Asian Bibliography. An Introduction with some Reference to Africa* (London 1966); *Oriental Manuscripts in Europe and North America: A Survey* (London 1966); *International African Bibliography, 1973-1978: Books, Articles and Papers in African Studies* (New York 1982; 1980 yılına kadar olan yayımlarının tamamı için bk. Walsh, s. 225-231). *A Guide to Manuscripts and Documents in the British Isles Relating to Africa* (I-II, London

1993-1994). J. D. Pearson, ayrıca Hilda Pearson ile birlikte *Encyclopaedia of Islam*'ın ilk beş cildiyle *Supplement*'in ilk altı fasikülünün indeksini hazırlamıştır (Leiden 1979-1989).

BİBLİYOGRAFYA :

A. Walsh, "Bibliography of Writings by Professor James Douglas Pearson", *Middle East Studies and Libraries: A Felicitation Volume for Professor J. D. Pearson* (ed. B. C. Bloomfield), London 1980, s. 225-231; B. C. Bloomfield, "Professor James Douglas Pearson", *International Association of Orientalist Librarians Bulletin*, sy. 17, Hong Kong 1980, s. 11-12; R. Lum, "J. D. Pearson 1911-1997", *JAS*, LVI/4 (1997), s. 1193; G. J. Roper, "James Douglas Pearson 1911-1997", *al-Usur al-Wusta*, IX/2, Chicago 1997, s. 35; a.mlf., "Professor J. D. Pearson 1911", *Index Islamicus 1996*, Cambridge 1998, s. XIX-XX.

KEMAL ÇİÇEK

PEÇE

Birçok İslâm ülkesinde özellikle kadınların doğal etkilere ve kötü amaçlı bakışlardan korunmak amacıyla yüzlerinin tamamını veya bir kısmını kapatmak üzere kullandıkları örtüye verilen addır. **Peçe** isminin İtalyanca **pezzotoda** (küçük parça [bez]) geldiği söylenirse de bu etimoloji şüphelidir. Çünkü Doğu'dan alınan ve İslâmî kabul edilen bir nesneye Batı'dan alınan bir ismin verilmesi mantıklı görünmemektedir. Öte yandan peçe kelimesi *Kitâbü'l-İdrâk li-lisâni'l-Etrâk* adlı eserde **piçe** şeklinde geçmektedir (İzbudak, s. 37). Kelimeye *Kâmus Tercümesi*'nde de "peçelü at" (gözlerinin etrafı hariç yüzünün tamamı beyaz olan at) tabirinde rastlanmaktadır (*Tarama Sözlüğü*, V, 3182). Bazı yörelerde peçeye **tutuk** denilir. Araplar peçeye **bürku'**, **nikâb**, **ves-vesa** / **vasvâs** gibi adlar vermişlerdir. Or-

Değişik tarzda peçe takmış kadınlar

PEARSON, James Douglas
(1911-1997)

Index Islamicus'un kurucusu
İngiliz kütüphanecilik uzmanı,
şarkiyatçı.

Cambridge'te doğdu. On altı yaşındayken eğitimini bıraktı ve Cambridge Üniversitesi'nin kütüphanesinde çalışmaya başladı. Âmirleri tarafından Doğu dillerine büyük ilgi duyduğu farkedilince önce St. John College'da İbrânîce, daha sonra Pembroke College'da Arapça ve Farsça öğrenimi görmesi sağlandı. 1936'da eğitimi-